

ЛИЧНОСТНА РЕГУЛАЦИЯ И МОТИВАЦИЯ ЗА УСПЕХ В УЧЕБНАТА ДЕЙНОСТ ПРИ ЮНОШИ С ВОДЕЩИ ПОЗНАВАТЕЛНИ ИЛИ ПСИХОСЕКСУАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Анастасия Гоцева*

В този доклад са представени резултати от проведено изследване сред 233 юноши, в гимназиален етап на обучение, на възраст 16–18 години. Проследени са различията в мотивацията за учене по отношение на дименсията стремеж за постигане на успех–избягване на неуспеха в учебната дейност. Детерминираността на мотивацията се разглежда в зависимост от локализацията на контрола на изследваните лица, като различия се търсят между групите, обособени според нивото на изразеност на познавателни и психосексуални потребности.

Мотивацията на човека — един от психичните феномени, които най-много са изследвани в психологичната наука — е силата, която кара хората да действат, да се отнасят към някого или към нещо в различни ситуации и обстоятелства, по начин, който те самите изберат, т.е. в най-общ план мотивацията се дефинира като енергизираща и насочваща поведението сила. Мотивационната сфера на личността е система с йерархична структура, изградена от различни компоненти, основни сред които са потребностите и мотивите на човека (Горчев, 2001; Ковалев, В. И., 1965; Николов, 1998; Николов, Александрова и Кръстев, 1993; Христов и Христова, 1994; McClelland, 1985; Weiner, 1980). Мотивацията за постижение се дефинира като стремеж към овладяване на оптимални предизвикателства от средата; тя представлява ориентация към проверка, демонстрация и развитие на притежаваните способности, от които се определя изборът на трудност на изпълняваните задачи и последващите преживявания на успех или неуспех в условията на действие,

* Анастасия Гоцева — докторант в Югозападния университет „Неофит Рилски“.
Адрес за контакти: agotseva@abv.bg

където отсъстват външни награди или причини за поведението (Величков, 1989; Vidler, 1977).

Изключително важна роля за мотивацията на човешкото поведение и дейност играят потребностите на човека. Те имат отношение към редица фундаментални проблеми, отнасящи се до формирането и развитието на личността. Въпреки тази безспорна своя първостепенна важност, потребностите на човека все още не са изследвани достатъчно. Авторите се затрудняват дори да дадат единно определение на това понятие. Най-често потребността се определя като състояние на нужда, насочена към обекти с активно-емоционална окраска, чието осигуряване задоволява потребността (Николов, 1998; Трифонов, 1992). Като нужда потребностите се разглеждат от автори като А. Маслоу (Маслоу, 1997; Маслоу, 1999; Маслоу 2001), Д. Н. Узнадзе (Узнадзе, 2001), В. С. Магун, З. Фройд (Зейгарник, 1982); като предмет за удовлетворяване на нужди я разглеждат В. Г. Лежинева и А. Н. Леонтьев (Леонтиев, 1969); В. Н. Мясищев разглежда потребността като състояние (Мясищев, 1995); като мотив я възприемат Н. И. Божович (Божович, 1997; Божович, 1972), С. Л. Платонов (Платонов, 1986), С. Л. Рубинщайн (Руинштейн, 2000). Според Илин най-разпространената гледна точка е, че потребността не е самата нужда, а нейното отражение в съзнанието на човека (Илин, 2003). К. Левин е привърженик на идеята, че потребностите са движещата сила на човешката дейност (Зейгарник, 1981).

Обобщавайки най-често срещаните определения за потребностите, приемаме, че потребността е начален подбудител на човешката активност и се присъединяваме към авторите, които определят потребностите като „пусков механизъм“ или като „отправен пункт“, тъй като именно те — потребностите на личността — първи и единствени отчитат и изразяват липсата или недостатъчността на нещо важно и необходимо и дават начален тласък на активността.

Безспорен е фактът, че в периода на юношеството, определян като сложен и противоречив период от развитието на личността, изследването на потребностите е актуален проблем. Юношеският период е време, през което се изгражда характерът на личността на младия човек — младите хора стават по-рефлексивни, вглеждат се в себе си, в собствените си мисли, амбиции и предразсъдъци (Станатов и Минчев, 2003; Трифонов, 1992; Трайков, 1989). Това е период на резки промени както във физиката, така и в психиката на личността (Василев и Стаматов, 1995; Витанова, 2001; Русев, 1973). В гимназиалния етап на обучение познавателните потребности, които до момента са се проявявали като стремеж за придобиване познания за околния свят като цяло, вече се явяват като мотивация на човека за добиване, усвояване и прилагане на нови знания конкретно в учебния процес (Илин, 1971). В този етап на обучение, който съвпада с периода на юношеството обаче, влияние оказва и една специфична промяна, настъпила в организма на индивида — половото съзряване, което води след себе си редица физиологични и психологически промени, оказващи своето влияние за формиране-